

УДК 37.01

НАУКОВА СПАДЩИНА Я. КОМЕНСЬКОГО В ІСТОРИЧНОМУ ВИМІРІ

Федяєва В.Л., д. пед. н., професор,
професор кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту
Херсонський державний університет

Статтю присвячено обґрунтуванню доцільності звернення до наукової спадщини видатного чеського педагога Я. Коменського в контексті багатьох змін у сучасній педагогічній науці для об'єктивного розгляду теоретико-методологічних, концептуальних засад педагогіки в часовому вимірі, а також для визначення й аргументування нових засад, нової освітньої парадигми з урахуванням історично напрацьованої теорії і практики організації навчально-виховного процесу в освітніх інституціях. У статті показано, що творча спадщина Я. Коменського мала великий вплив на розвиток світової педагогіки і шкільної практики, його ідеї не втрачають актуальності. Розглядаючи питання навчання і виховання в нерозривній єдності, педагог закликав до універсальної освіти спочатку рідною мовою, а потім і латинською – мовою науки і культури того часу. Мету виховання педагог убачав не тільки в оволодінні знаннями, але й у розвитку моральних якостей людини, з яких найбільш важливими вважав справедливість і мужність.

Ключові слова: історичний вимір, наукова спадщина, педагог, педагогічна наука, освіта, виховання, історія педагогіки.

Стаття посвячена обоснованию целесообразности обращения к научному наследию выдающегося чешского педагога Я. Коменского в контексте многих изменений в современной педагогической науке с целью объективного рассмотрения теоретико-методологических, концептуальных основ педагогики во временном измерении, а также определить и аргументировать новые принципы, новую образовательную парадигму с учетом исторически наработанной теории и практики организации учебно-воспитательного процесса в образовательных учреждениях. В статье показано, что творческое наследие Я. Коменского оказало большое влияние на развитие мировой педагогики и школьной практики, его идеи актуальны и сегодня. Рассматривая вопросы обучения и воспитания в неразрывном единстве, педагог призывал к универсальному образованию сначала на родном языке, а затем и латинском – языке науки и культуры того времени. Цель воспитания педагог усматривал не только в овладении знаниями, но и в развитии моральных качеств человека, из которых наиболее важными считал справедливость и мужество.

Ключевые слова: историческое измерение, научное наследие, педагог, педагогическая наука, образование, воспитание, история педагогики.

Fediaieva V.L. SCIENTIFIC INHERITANCE OF Y. KOMENSKY IN HISTORICAL MEASURING

The article is sanctified to the ground of expediency of address to the scientific inheritance of the prominent Czech teacher Y. Komensky in the context of many changes in modern pedagogical science with the purpose of objective considering of theoretical, methodological, conceptual principles of pedagogics and also to define and argue new principles, new educational paradigm taking into account the historically turned out theory and practice of organization of educational process in educational institutes. The article shows that the creative heritage of Y. Komensky had a great impact on the world of pedagogy and school practice. His books, research papers, multifaceted educational and social activities prove that Y. Komensky influenced the development of pedagogy and school practice, his ideas, approaches, methodological advice contributed to the development of the modern theory of training and education and does not lose its relevance over time.

Key words: historical dimension, scientific heritage, teacher, teaching science, education, history of pedagogy.

Сучасний стан розвитку України, її освітнього простору, науки, культури, школи позначається докорінними змінами системи цінностей і ціннісних орієнтацій у суспільстві.

Перед сучасною педагогічною наукою постало безліч проблем у контексті розбудови нової української школи. Вчені, вчителі-практики, організатори й управлінці освітньої галузі у своїй роботі у відповідях на виклики сьогодення звертаються до історичних ідей вітчизняних педагогів, досвіду зарубіжних наукових шкіл, концепцій, робіт класиків педагогічної науки, до яких безу-

мовно належить відомий чеський педагог Я. Коменський (1592–1670 рр.).

Ян Амос Коменський народився у 1592 р. в Південній Моравії (Чехія). Закінчив латинську школу та навчався в університетах Німеччини. Був проповідником, а згодом і головою своєї релігійної спільноти. Займався педагогічною діяльністю: працював викладачем у різних країнах Європи: у Чехії, Польщі, Угорщині.

У 1840-х рр. був запрошений у Швецію для проведення реформи шкіл. З 1650 р. проводив реформу шкіл в Угорщині, підготував ряд підручників, зокрема його ілю-

стрований підручник «Світ чуттєвих речей у картинках» (1658 р.) став першою навчальною книгою, створеною на основі психологічних принципів навчання. Згодом, щоб урізноманітнити навчання школярів, створив навчальний посібник «Школа – гра» (1656 р.). За його підручниками діти навчалися в багатьох країнах світу.

Творча спадщина Я. Коменського мала великий вплив на розвиток світової педагогіки і шкільної практики. Розглядаючи питання навчання і виховання в нерозривній єдності, педагог закликав до універсальної освіти спочатку рідною мовою, а потім і латинською – мовою науки і культури того часу. Мету виховання педагог убачав не тільки в оволодінні знаннями, але й у розвитку моральних якостей людини, з яких найбільш важливими вважав справедливість і мужність.

У працях вченого з питань навчання і виховання дітей («Материнська школа», «Велика дидактика», «Новітній метод мов», «Пансофічна школа») розглянуто всі важливі педагогічні проблеми того часу [3, с. 4].

Звернення до його спадщини, прочитання праць у контексті багатьох змін у педагогічній науці, з одного боку, дає можливість об'єктивно розглянути теоретико-методологічні, концептуальні засади педагогіки, її структури, змісту, цілей, завдань, методів навчання та виховання в часовому вимірі, а з іншого – визначити й аргументувати нові засади, нову освітню парадигму з урахуванням історично напрацьованої теорії і практики організації навчально-виховного процесу в освітніх інституціях.

Наукові ідеї, теоретичні напрацювання Я. Коменського були предметом уваги в дослідженнях багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених і сьогодні не втратили своєї актуальності (Д. Лордкіпанідзе, Б. Мітюров, Ф. Науменко, О. Піскунов, В. Лучкевич та ін.).

Ми у своєму науковому пошуку виходимо з того, що педагогічні ідеї Я. Коменського «завжди персоніфіковані – на них лежить відбиток особистості її носія з його смаками, поглядами, віруваннями та уподобаннями, життєвим шляхом, діяльністю, науковою позицією». Тому розглядаємо спадщину вченого (творчий доробок) саме з таких позицій, через педагогічну біографію, яка в Україні «<...> завжди була провідним напрямом досліджень науковців, що обирали предметом свого вивчення педагогічну думку». Адже «<...> педагогічна персоналія сьогодні – це один із найпоширеніших напрямів історико-педагогічних досліджень».

Як зазначає академік Національної академії педагогічних наук України О. Су-

хомлинська, «<...> звернення до творчої біографії є і традицією, й інновацією, бо збагачує й урізноманітнює наші уявлення про історико-педагогічний процес, сприяє його новому прочитанню, а також відкриває нові грані, новий зміст, нові цінності цього процесу як важливі ознаки наукового дискурсу. Вона допомагає подати формалізований загально педагогічний процес як діалогічний, полідіалогічний, персоніфікований і конкретизований» [9, с. 37].

Розглядаючи спадщину Я. Коменського в умовах сьогодення, маємо пам'ятати, що свої ідеї, педагогічні погляди вчений вибудовував «<...> у певному історичному контексті, куди входить і соціум, і політика, і стан освіти, й діти, і сам педагог» [9, с. 41], стан науки та ін. Усі ці чинники необхідно враховувати, об'єктивно оцінювати, аналізувати історіографію проблеми, а не просто виокремлювати позитивні результати та досягнення без відповідного аналізу причин нереалізованих ідей та допущених прорахунків. Адже історія педагогіки свідчить як про досягнення, так і невдачі у системі освіти, навчання і виховання дітей та молоді.

Результативність і успішність історико-педагогічного дослідження великою мірою залежить від використання сучасних підходів до висвітлення педагогічних ідей минулого: біографічного, феноменологічного, синергетичного, парадигмального та ін. Прочитання спадщини Я. Коменського як будь-якого історико-педагогічного дослідження не може обійтися без герменевтики – мистецтва розуміння, пояснення, трактування, коментування текстів.

Використання таких підходів, особливо педагогічної герменевтики, дає можливість знайти витoki сучасного стану речей, явищ (освітніх, суспільних, соціальних та ін.) у минулому. Що ж стосується спадщини Я. Коменського, то уважне прочитання його праць дало нам можливість по-особливому підійти до обґрунтованого ним принципу природовідповідності.

Аналіз праць учених, які досліджували спадщину видатного педагога, підручників з історії педагогіки, історії дидактики, енциклопедичних педагогічних видань свідчить, що більшість учених були єдині у тлумаченні принципу природовідповідності за Я. Коменським: людина – частина природи.

Звертаючись до творчої спадщини великого чеського педагога, ми у своєму дослідженні виходимо з того, що історичний аспект, генеза педагогічних явищ і феноменів, які ним розглядаються, через призму історичної ретроспективи дають можливість простежити розвиток ідей про школу, про освіту у світовій теорії та практиці, зо-

крема про національну школу, національну освіту в Україні.

Для об'єктивного висвітлення генези педагогічних явищ і понять в історико-педагогічній науці на сучасному етапі її розвитку необхідно більше уваги приділяти такому напрямку, як джерелознавство – безпосереднє прочитання всієї спадщини з тієї чи іншої проблематики. Це дає можливість більш серйозного глибокого осмислення соціально-освітніх явищ, подій, феноменів, персоналій у різні історичні періоди розвитку педагогічної науки. Таке вирішення наукової проблеми стосується і нового прочитання педагогічної спадщини Я. Коменського з позиції сьогодення. Відомо, що коло наукових інтересів сучасних дослідників до його праць є досить вузьким, сконцентрованим навколо проблем, питань, які поставали і постають перед науковцями на певному етапі розвитку науки, школи, дидактики, освіти або співпадали з науковою проблемою, об'єктом, предметом їх дослідження.

Як правило, вивчалися, аналізувалися праці «Велика дидактика» (1633–1638 рр.), «Материнська школа» (1632 р.), «Видимий світ у малюнках» (1658 р.). Ці роботи переважно пов'язані з дидактикою, практикою організації роботи школи, методичним забезпеченням викладення окремих навчальних дисциплін, сімейним вихованням, методологічними засадами педагогіки як науки. Особливо такий підхід чітко простежується в аналізі навчальних програм із курсу «Історія педагогіки» для студентів – майбутніх вчителів та в аналізі дисертаційних досліджень з історії та теорії педагогіки, теорії навчання, теорії і практики виховання. У дисертаційних дослідженнях здобувачі під час обґрунтування актуальності проблеми, що розглядається, як правило, побіжно звертаються і до цих робіт Я. Коменського.

Такий підхід до вивчення творчої, наукової спадщини не є виправданим, адже його праці охоплюють досить широке коло питань, які постали за часів життя і діяльності Я. Коменського і в історичному просторі розвитку суспільства залишаються нерозв'язаними та актуальними. У своїх роботах він розглядає питання дидактики («Чеська дидактика» (1632 р.), «Велика дидактика» (1633–1638 рр.)). На основі положень «Великої дидактики» Я. Коменський написав окремі підручники: «Відкриті двері до мов» (1631 р.), «Фізика» (1633 р.), «Астрономія» (1632 р.). Також ним написано перше в історії керівництво до виховання дітей у сім'ї – «Материнська школа» (1932 р.). Велику увагу він приділяв питанням розвитку наукового звання, займався розробкою ідеї пансофії – навчання всіх

всьому, що викликало великий інтерес багатьох європейських учених. Ці напрацювання було обговорено під час створення в Англії міжнародної комісії вчених для узагальнення основних досягнень науки і техніки, наукової думки, на засідання якої було запрошено і відомого чеського вченого. Викладанню мов Я. Коменський приділяв велику увагу, про що свідчать такі підручники: «Передмова латинської мови» (1648 р.), «Зала латинізму» (1652 р.), «Новітній метод мов» (1649 р.). Особливість цих праць полягала в тому, що в них було прагнення поєднання зв'язку вивчення латинської мови з вивченням предметів, тобто звернення до наочних методів навчання – обґрунтування принципу наочності.

Працюючи у школах Угорщини, Я. Коменський трудився над реалізацією своєї наукової ідеї – створення школи на засадах пансофії, видав працю «Пансофічна школа» (1651 р.), у якій обґрунтував мету, завдання, принципи, навчальний план, розпорядок роботи такої школи тощо. При цьому продовжував роботу з окремих питань дидактики, підготувавши праці з методики викладання деяких навчальних дисциплін. Він постійно працював над питаннями розвитку творчої активності дітей, залучення їх до ігрової діяльності. Із цією метою обґрунтував і використовував метод драматизації навчального матеріалу, який сьогодні увійшов у педагогічну науку як метод рольових ігор. Зокрема, до підручника «Відкриті двері до мов» написав вісім шкільних п'єс, які склали основу підручника «Школа – гра». Продовжував працювати над створенням посібників за окремими навчальними предметами (географія, геометрія, космографія).

Багато питань, порушених і вирішених Я. Коменським відповідно до тогочасних вимог, співпадають із проблемами, окресленими в «Концепції нової української школи» (2017 р.). Як зазначалося вище, вчений приділяв велику увагу підручникам із різних навчальних предметів, розуміючи, що однією з найважливіших умов правильної організації шкільного навчання є наявність хороших посібників, причому в нагальній (необхідній) кількості, і визначив коло вимог до них: «<...> Їх виклад повинен бути повним, ґрунтовним і точним, таким, щоб вони були найвірнішою (повною) картиною всього світу. І чого я особливо бажаю і на чому наполягаю, так на тому, щоб ці книги були написані зрозуміло і доступно та давали учням таке висвітлення, завдяки якому вони розуміли б усе самі, навіть без учителя» [3, с. 197]. Свій відомий підручник «Чуттєвий світ у малюнках» Я. Коменський вибудовував із розрахунком на те,

щоб навчити учнів правильно: засвоювати знання, формувати, висловлювати думку; він хотів через підручник не тільки давати знання, але й розвивати постійний інтерес до отримання нових (принцип природовідповідності – дитина від народження наділена прагненням до пізнання нового – до отримання нових знань, і цей інтерес необхідно підтримувати через класно-урочну систему, добре організовану роботу школи, активного творчого вчителя).

У дидактиці Я. Коменський сформулював (обґрунтував, виокремив) принцип природовідповідності, закликав поважати особистість дитини, враховувати її природні особливості, розвивати пізнавальні задатки. Він розробив новий для свого часу зміст навчальної роботи школи, який сприяв підготовці людей до практичної діяльності, розробляв психологічні основи навчання, підготовки до практичної діяльності, подачу нового знання в єдності з розвитком мислення учнів, велику увагу приділяв питанням розвитку пам'яті (запам'ятовування). Чільне місце в його педагогічній системі займає метод вправ, така методика уроку, яка повинна сприяти засвоєнню знань ґрунтовно, легко, швидко. У спадщині великого педагога-гуманіста знаходимо відповідь на питання, яке хвилює багатьох: «Що сприяє успішності навчання?». Вона проста: «Один із чинників – правильно організована, спланована, із чітким порядком і режимом школа».

Великий інтерес для науковців становить праця педагога «Всезагальна порада про виправлення справ людських», яка була спрямована на реформування людського суспільства, зокрема недопущення війни та агресії між країнами та народами.

Отже, спадщина Я. Коменського досить різноаспектна, різнопланова, різножанрова, і її прочитання в історичному вимірі дає можливість вирішити проблеми, що виникли сьогодні, зокрема особливо складну, з важкими наслідками – проблему війни і миру, розв'язання якої червоною ниткою проходить у його працях, його роздумах, його діяльності.

Останні десятиріччя свого життя Я. Коменський присвятив вивченню проблеми встановлення миру між народами в дусі християнства, зокрема багато працював над розпочатою ще в 1644 р. ґрунтовною працею «Всезагальна порада про виправлення справ людських», у якій прагнув накреслити план реформи людського суспільства без війни на засадах мирної співпраці. Також учений для примирення Англії і Голландії в 1667 р. написав твір «Ангел миру», у якому закликав ворожі сторони врегулювати конфлікт, керуючись принципами доброї волі, а не застосовуючи агресію та вій-

ськову силу. Йому належить ідея створення міжнародних організацій на зразок сьогоднішніх (наприклад, ООН), які б опікувалися збереженням миру у всьому світі та поширенням освіти серед усіх народів.

Епоха, у якій жив Я. Коменський, характерна міжусобними війнами і супроводжувалася страшним зубожінням народу, розрухою, знищенням історичних і культурних пам'яток. Прагнучи вирішити проблеми сучасного йому суспільства, видатний педагог особливо велике значення надавав освіті, створенню нової школи, яка буде виховувати дітей у дусі гуманізму. У своїй «Великій дидактиці» він наголошував, що «немає на землі ніякого більш дієвого шляху, як виправлення людської зіпсованості, як правильне виховання юнацтва» [2, с. 173]. Ці слова звучать сьогодні в Україні надзвичайно актуально. Історія нашого народу має героїчні і трагічні, щасливі та нещасливі сторінки на кожному етапі свого розвитку.

Переконані, кожен із нас навіть у глибині душі не міг подумати, що буде жити в часи, коли повсюди лунають слова: «війна», «окупація», «військова операція» і т. п. Вони несподівано і непрохано увірвалися в наш словниковий запас, звучать з екранів телевізорів, не сходять із газетних шпальт, їх чути з вуст дітей, дорослих, відомих політиків та громадських діячів.

Ніхто ніколи не думав, що війна прийде в нашу Україну, що в синів української землі будуть летіти ворожі снаряди. Як не прикро, але це сталося. Історія нібито знову перевертає сторінку назад, ніби екзаменує молоду незалежну Українську державу на зрілість.

Ураховуючи події, що історично склалися і складаються в Україні на початку XXI ст., слід більше уваги приділити вихованню в учнів любові до своєї Батьківщини. Саме сьогодні патріотизм, почуття відповідальності, чесності, гідності, відданості, доброти мають складати основу національно-патріотичного виховання дітей та молоді України.

Життя показує, що дорослі сприймають події розумом, а діти в особливо важкій ситуації здатні сприймати серцем і всіма фібрами душі. І сприйняте в дитячому віці залишається на все життя людини й ніколи не вивірюється.

Сьогодні наші діти бачать не лише жахи війни, а і хвилю патріотичного поступу, національного піднесення, руху вперед за Європейську країну та період тимчасової втрати Криму й окремих районів Донеччини і Луганщини. Все це не могло і не може не позначитися на формуванні внутрішнього світу дітей і підлітків, і це необхідно вра-

ховувати в навчально-виховному процесі школи, яка має стати, за Я. Коменським, «школою всезагальної мудрості».

При цьому в контексті розв'язання цієї та інших проблем, що постали перед суспільством, школою, сім'єю, необхідно сьогодні розглядати й обґрунтований ученим принцип природовідповідності, сутність якого, за Я. Коменським, полягає в тому, що людина є частиною природи, вона повинна підкорюватися загальним її законам, усі педагогічні засоби повинні бути природовідповідними. Крім того, принцип природовідповідності, за Я. Коменським, передбачає ретельне вивчення законів духовного життя людини й узгодження з ними всіх педагогічних впливів. Обґрунтування і подальший розвиток цього принципу в класичній педагогіці мали різні характеристики, які змінювалися, доповнювалися завдяки новому знанню.

Так, у Ж. Руссо згаданий принцип виходив із його вчення про природне виховання і тлумачився як допомога у вихованні вільної дитини. У педагогічній теорії Й. Песталоцці цей принцип трактувався як відповідність виховання особливостям природи людини, законам її постійного саморозвитку. Таких позицій дотримувався і відомий німецький вчений А. Дістервег, але його педагогічні ідеї базуються на тому, що виховання дитини необхідно узгоджувати не тільки із законами природи, але і з конкретними соціально-історичними умовами її життя. Тому він, розглядаючи принцип природовідповідності, вводить і таке поняття, як культуровідповідність, що надалі увійшло в педагогічну науку як принцип культуровідповідності.

Сьогодні відповідно до принципу природовідповідності вихователь у своїй діяльності має керуватися факторами природного розвитку дитини. Аналіз науково-довідкової літератури свідчить, що в сучасних дослідженнях цей принцип розглядається переважно в історії педагогіки під час вивчення генези розвитку таких понять, як «принципи виховання», «принципи навчання», «загальнонаукові принципи педагогіки» в контексті наукових ідей відомих зарубіжних і вітчизняних вчених. Історія свідчить, що «<...> ідея принципу природовідповідності була поширена в педагогіці XVIII – XIX ст. У сучасній науковій педагогіці поняття «принцип природовідповідності» не застосовується, а його основний зміст вичерпується принципом врахування вікових особливостей дітей». На нашу думку, таке тлумачення цього принципу не відповідає підходам, обґрунтованим Я. Коменським.

Часто вчителі, студенти запитують, що означає виховувати дитину природовідповідно за Я. Коменським? Учений стверджує:

«Необхідно враховувати, що дитина від народження наділена прагненням до діяльності, до пізнання нового, народжена доброю і не поривається чинити зло іншим». Тому, вважав Я. Коменський, усі війни у світі відбуваються через неправильне виховання дітей.

Педагог виокремлює три основні складники виховання: наукова освіта, моральне виховання, релігійне виховання. Таке розуміння Я. Коменським завдань виховання є виразником його гуманістичного прагнення до всебічного розвитку особистості, заклику людей до активних змін свого життя, до знищення всіх пороків у суспільстві, недопущення війни та військових дій. Мету виховання Я. Коменський бачив не тільки у знаннях, але й у комплексі моральних якостей, якими повинна володіти кожна людина. Він вважав, що якщо у молоді не формувати, не розвивати позитивні моральні, високодуховні якості з дитинства, то порушиться гармонія особистості. До найбільш важливих якостей він відносив справедливість, помірність, мужність. При цьому мужність він визнавав категорією обов'язковою у трудовому вихованні, у трудовій діяльності.

Важливу роль у моральному вихованні він відводив також прикладу дорослих, систематичному привчанні дітей до корисної діяльності і до виконання уставлених правил поведінки. Враховуючи те, що Я. Коменський у своїх працях приділяв велику увагу релігії, у моральному вихованні він акцентував увагу на формуванні релігійних чеснот: милосердя, благочесності, співпереживання, співчуття, жертвовності, любові та ін. Загалом учений довів, що ефективний засіб виховання дітей – привчання слідуванню священному писанню.

Питання виховання і навчання Я. Коменський розглядав у нерозривній єдності. Дидактику він трактував як теорію освіти і навчання, як теорію виховання, закликав давати молоді широку (універсальну) освіту. Як свідчить аналіз праць ученого, велика частина їх присвячена вивченню мови: спочатку рідної, а потім латинської – мові науки і культури, яка об'єднувала людей, давала можливість спілкуватися науковцям різних країн. Саме такий підхід характеризує і сучасний стан розвитку мови в нашій країні.

Своїми підручниками, науковими працями, багатогранною педагогічною і громадською діяльністю Я. Коменський вплинув на розвиток педагогічної науки і шкільної практики. Його ідеї, підходи, методичні поради сприяли розвитку сучасної теорії навчання і виховання. Праці видатного педагога, їх прочитання й осмислення були, є і будуть актуальними.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376с.
2. Коменский Я. Материнская школа / Я. Коменский // Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / под ред. А. Пискунова. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. – 1982. – С. 201–242.
3. Коменский Я. Великая дидактика / Я. Коменский // Избранные педагогические сочинения : в 2 т. / под ред. А. Пискунова. – М. : Педагогика, 1982 – Т. 1. – 1982. – С. 11–200.
4. Лордкипанидзе Д. Ян Амос Коменский / Д. Лордкипанидзе. – Тбилиси, 1969.
5. Лучкевич В. Коменіана в українській педагогічній історіографії (друга половина ХХ століття) / В. Лучкевич. – Дрогобич, 2009. – 19 с.
6. Медынский Е. Принцип природосообразности воспитания в истории педагогики / Е. Медынский // Советская педагогика. – 1956. – № 8. – С. 7–11.
7. Мітюров Б. Педагогічні ідеї Я. Коменського в Україні / Б. Мітюров. – К., 1971.
8. Науменко Ф. Ян Амос Коменский и педагогика братских школ Украины / Ф. Науменко. – Л., 1971.
9. Сухомлинська О. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем / О. Сухомлинська. – К. : А.П.Н., 2003. – 68 с.
10. Федяєва В. Семейна педагогіка : [хрестоматія] / В. Федяєва. – Херсон : Вид-во ХДУ, 2007. – Т. 2. – 2007. – 448 с.

УДК 373.3(477.87)«45/50»

ІДЕОЛОГІЗАЦІЯ ЗМІСТУ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ У ШКОЛАХ ЗАКАРПАТТЯ РАДЯНСЬКОГО ПЕРІОДУ (1945–1950 рр.)

Фізеші О.Й., д. пед. н., доцент,
декан педагогічного факультету,
доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти
Мукачівський державний університет

У статті порушено проблему ідеологізації змісту початкової освіти в перші роки приєднання Закарпаття до складу Радянської України. Завдяки аналізу архівних джерел, навчальних планів початкових шкіл, нормативно-розпорядчих документів відстежено процес відходу в змісті освіти від європейських освітніх традицій, притаманних дорадянському періоду, мовних та етнокультурних особливостей краю.

Ключові слова: *початкова освіта, зміст освіти, ідеологізація змісту освіти, навчальний план, Закарпаття.*

В статье затронута проблема идеологизации содержания начального образования в первые годы присоединения Закарпаття в состав Советской Украины. Благодаря анализу архивных источников, учебных планов начальных школ, нормативно-распорядительных документов отслежен процесс ухода в содержании образования от европейских образовательных традиций, присущих в досоветском периоде, языковых и этнокультурных особенностей края.

Ключевые слова: *начальное образование, содержание образования, идеологизация содержания образования, учебный план, Закарпатье.*

Fizeshi O.Y. THE INDOCTRINATION OF THE CONTENT OF PRIMARY EDUCATION IN THE TRANSCARPATHIAN SCHOOLS OF THE SOVIET PERIOD (IN 1945–1950 YEARS)

In this article, the author has studied the problem of the indoctrination of the content of primary education in the first years of the accession of Transcarpathia to the Soviet Ukraine. Based on the analysis of archival sources, the curriculum of primary schools, regulatory and administrative documents the author in the content of education has tracked the process of rejection from the European educational traditions (which here were inherent in pre-Soviet period), from linguistic or ethnocultural peculiarities of this edge.

Key words: *primary education, content of education, indoctrination of the content of education, curriculum, Transcarpathia.*

Постановка проблеми. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р., прийнята за підсумками Форуму міністрів освіти Європи «Школа ХХІ століття: Київські ініціативи» (2011 р.), утверджує позицію держави щодо створення єдиного європейського освітнього простору «від дитячого садка до університету».

Початкова школа в цьому ряді завжди відігравала роль фундаменту системи національної освіти. Відповідно, актуальність дослідження зумовлена необхідністю підвищення якості початкової освіти, забезпечення умов для початкового навчання в контексті національної культури, рідномовного середовища з опорою на загальнолюдські